

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye

Megjelenik minden szombaton — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjajukért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 ft., félévre 2 ft., negyedévre 1 ft.

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Az emberi lélek.

Bölcsészeti értekezés.

Irta: Szabó István

kath. főgymn. tanár, főnevelői aligazgató.

E.) Az ember jelességei.

(Vége)

5. Az emberitest nemes alkata. E pont a lélek létére nézve nem oly jelentékeny bizonyító ok, mint az eddig felhozottak: azonban még sem lehet figyelmen kívül hagyni, mert az ellenfél is az állati testre nagy súlyt fektet. S azért e kérdést vethetjük fel: oly nemű-e az ember külső megjelenése, hogy az elárulja a bensejében létező szellemet? Erre „igen”-nel felelek; indokolását a következőkben törekszem megtenni.

Az ember teste arra van rendelve, hogy nemcsak az érzéki életnek, hanem a szelleminek is eszközül szolgáljon. E rendeltetésének valóban meg is felel:

a) a **egyenes állása** által, mely szerint égre tekint szemével, nem folyton a földre, mint az állat. mikép Ovidius is szépen kifejezi:

Pronaque cum spectant animantia cetera terram,

Os homini sublimē dedit celumque tuērī

Jussit et erectos ad sidera tollere vultus.

Ez elsőbbség őt a föld minden állata fölé emeli. Az egyenes állás nem pusztán szokáson alapszik: ezt az egész test bizonyítja: ha két kéz és két lábön járna gyenge nyakilegeinél fogva a fő fentartása felette nehéz lenne az agy aránylagos nagysága s így az egész fő nehézsége miatt. Az állatoknál e viszonyt megfordítva látjuk: a fő nem nehéz a test többi részeihez képest és a nyak még izmosabb. (Itt csak az emlősöket értjük, mivel ezekkel lehet e szempontból összehasonlítani.) A karok rövidsége miatt térden kellene járni, mi nehezítené a gyors és könnyű mozgást: a karok egymástól távol állanak s így inkább egyéb czélokra mint a járás eszközlésére alkalmasok. A vízszintes állásnál a mellkas fejlődése meg volna nehezítve, a vér fejébe tódulna, vízszintes vonalban a távolba való nézés felette nagy erőltetéssel járna. Ez esetben karjait

járáásra kellvén fordítani, nem lenne képes szájjával gondoskodni élelméről és a veszély eltávolításáról.

Az emberre nézve legtermészetesebb az egyenes járás; ez uton minden érzékét és tagját legcélszerűbben feltudja használni; míg ha ezen állásból kijő, azonnal természetellenességet veszünk észre. Egyébkint azok, kik az egyenes járást csak szokáson alapulóknak tartják, ennek bebizonyításául igen jól tennék, ha négy kézláb kezdenének járni s így az emberek bámulatát magukra vonva, tapsaikat kinyerni, végre másokat állításuk igazságáról meggyőzni. Ha tanítják, kövessék is. Mily jól venné ki magát Darwin hosszú szakála a földet sepergetve!

b) A **fej alkata** által: az arczsög az érzéki szervek szabályos elhelyezése annyira kiemelik az embert az állatok közül, hogy testére nézve is külön országot látszik alkotni. Az állat homloka egészen hátra van huzódva; szája löre álló a fü, faágak letépésére és a szakmány megragadására. Fogszerkezete is egészen más. Az embernél a kezek megszerzik, elkészítik és átnyújtják az élelmet, mert a száj inkább a lélek tolmácsolására, mint a test szolgálatára van alkotva, kezeit minden művészi és kézműves darab előállítására felhasználja és hiányát még lábaival is képes pótolni: pl. enni, írni, varrni. Így 1840-ben Pécsen mutatott egy leányt, ki lábaival ama ténykedést végzni tudta: hasonlókép van Hétfaluban is (Brassó mellett) egy ilyen leány.

Továbbá az ember arcán minden érzelmét és indulatot ki tud fejezni, úgy hogy az előbeszédet ezzel helyettesíteni képes. Mily szegény ehhez képest az állat! Ide lehet még számítani testnek aránylagos nagyságát, mely rendeltetésének megfelel. „Ha igen kicsiny volna, nagy munkák kivételére gondolni sem lehetne és senki sem volna biztos, nem viszi-e el valamely szakállas keselyű vagy más szörny reggelének; ha pedig igen nagy volna, úgy sok vidéken hasztalanul fáradságos volna, hogy a kopár természetű sok izzadság által elégséges élelmet csikarhassanak ki.” (Wieser 68 Gesichte der Seele T. K. T. 317 l.)

Nincs is miért itt mélyebb taglalás- és összehasonlításokba bocsátkozni.

Azt mondják: ha egyedül az embernek van szellemi lelke, illő, hogy teste is a legmagasabbat és legösszhangzóbbat mutassa: csakugyan ezt elő is tünteti. „Az emberi alakon — mondja Schubert — a szépség és méltóság van kifejtve, melynek csendes uralma előtt az állat sem marad érzék nélkül, az éhező oroszlán a lassabb embert megkíméli és a teher hordozó állatot fogja meg; a lakatlan szigeteken ezen soha sem látott csoda alakot a puszta szárnyasai kíváncsian repesik körül.” „Az ember teste a látható mindenség fő alakja és erőinek csodálatos egyesülésével tűnik fel. Hurral gazdagon ellátott eszközhöz hasonlít, melyben minden hang szendereg, melyek a teremtés régi és örökké új énekében hallhatók lesznek.” (Gesch. d. Seele Wiesernél 62. 64. lap.)

— A test már magában oly egyetemességet árul el, hogy nem jögtalanul az egész bolygó vegytanilag szerves kivonatának nevezhető.

Az emberi nemnek nincsenek oly lényes fajkülönbségei, mint az állatnak; csak arczidom, nagyság- és bőrszínre vannak eltérések, melyek már a testre nézve sem mondhatók lényegeseeknek.

A test hátrányai is u. m. meztelensége, sokféle betegségnek alá van vetve, veszély elől gyorsan elfutni nem tud stb., szellemének művelésére utalják, s az ember e hiányokat szeilemével nagyszerűen tudja pótolni; azért minden állat tiszteli, féli őt, ő pedig az egész természet felett uralkodik. Lakása a föld minden éghajlata, eledele a természet minden országa.

Az emberhez testre nézve némely majomfaj hasonló, de nem mindenben; sok állat egyik-másik tekintetben közelebb áll az emberhez, mint a majom. Azonban „a majom teste nem bizonyíték arra, hogy magasabb szellem lakja őt. Az emberi testben csodálatos szép és teljes összhangzatot nélkülözi. Hiányzik az egyenes járás, a magasabb rendeltetés jellemző jegye, mely nincs a földnek alá vetve, hanem szabadon törekszik a legfenségesebb célok után; a majom ugyanis csak néhány lépésnyire képes egyenes állásban mozogni, közönséges járása ép oly kevésbé egyenes, mint minden többi állaté. Hiányzik továbbá minden, mi az ember tekintetét megnesemíti és szellemi életét visszatükrözi. A homlok bemélyedt, a kis lapos orr a szaglászervi rendeltetésétől eltekintve, elveszti minden jelentőségét; hiányzanak azon önállóan mozgatható arczizmok, melyek az embert képesítik, hogy minden benső indulatának azon megfelelő kifejezést adjon; a majom csak fogait tudja viczorítani és képét fintorgatni; az állkapocs fegyverzet a fogakkal a koponyához nagyon aránytalanul van kifejlesztve, mert míg az embernél az arczrész csak kétharmadát teszi a koponyának, a majomnál nem kevesebb három negyede; a fogak, különösen a metsző, záp és élfogak igen kifejlesztettek és mintegy egymásba fúzódtak, az áll ellenben, mint minden más állatnál teljesen hiányzik; a majom arczrésze teljesen állati szájja képződik, melynek szintén csupán állati rendeltetése van, t. i. hogy egyszerűen védő fegyverül és őröl gépül szolgáljon“ (Wieser 69. lap.)

Igen szép és érdekes, a mit Buffon, a híres természetudós ide vonatkozólag megjegyez: „Még a testi szervezeti hasonlóság sem oly nagy a majom és ember közt, mint első tekintetre látszik. Igaz, vannak a majomnak testrészei, melyek az ember megfelelő testrészeinek bámulandó másai, de a legtöbb test részben különbözik az embertől. Lássuk csak e különbségeket és pedig egy speciesben, az orangutangban. A test külsejét illetőleg az orang orra nem áll ki az arczból, a homlok tulságosan rövid, az áll nem domborodik ki; a fülek aránylag igen nagyok, a szemek aránylag igen közel esők egymáshoz, az orr és száj közti arczrész tulságosan széles. A czombok tulságos rövidiek, a karok ugyanez arányban hosszak; a hüvelyk ujjak kicsinyek, a tenyér hosszu és keskeny, lábai pedig inkább kezek, mint emberlábak. A test belsejét illetőleg az embernek csak tizenkét bordája van, az orangnak tizenhárom, nyakcsigolái az emberénél sokkal összenyomottabbak, csipőcsontjai sokkal laposabbak, a szemnyílásokkal mélyebbek; az apophyse piense az első nyakcsigolán teljesen hiányzik, a húgyvezeték az emberétől egészen különbözik, valamint a húgyhólyag és epehólyag is, melyek szűkebbek és hosszabbak, mint az embernél. A többi testrészek külsőleg és belsőleg, igaz annyira hasonlítanak az emberéhez, hogy bámulat és csodálkozásnak van itt helye. Hogyan lehet az, hogy oly rendkívüli módon hasonló szervezetből nem származnak ugyanazon eredmények? Például a nyelv és összes hangszerek ugyanazok az embernél és az orangnál és még is az orang nem tud beszélni; a velő majdnem ugyanazon alakú és nagyságú az embernél és orangnál és mégis az orang nem gondolkodik. Kell e ennél hangosabb bizonyíték kettőre nézve: először, hogy az anyag maga, ha tökéletesebben van is szervezve, nem képes sem a gondolatra, sem a beszédre; másodsor, hogy az ember és majom ép az által, a mi által legközelebb állanak egymáshoz, csak oly távol állnak egymástól, mint az ember s a legutolsó állat.

Tehát a majom semmi más, mint tisztán állat, mely kívülről emberi álarczat hord, de belülről nélkülözi a gondolatot s mundazt mi az embert emberré teszi; a majom állat, nem bizonyos tehetségek tekintetében sok más állat alatt áll s különbözik az embertől természetben, különbözik vérmérsékletben, melynél fogva csak a forró égöv alatt élhet, míg az ember minden égöv alatt; különbözik a kifejlődési időben, melynél fogva a nagy majomfajok már három éves korukban képesek nemzésre, míg az embernek legalább tizen-négy évre van szüksége; különbözik mindazon realis tulajdonokban, melyekről mondjuk, hogy valamely individuum természetét képezik.“ (Magy. Sion 1878. 176. 177. lap.)

A majom és ember teste közötti hasonlóságból még nem lehet valami fontosat következtetni, okos értelmes belsőre semmiképen sem; „mert az embernek magasabb állásánál fogva az egész természetet önmagában meg kell jelenítenie és általában mindennek a mi az emberen érzéki részét tekintve látható, a többi

lény sorában némileg jelképezve lennie: úgy ezen sorban kell oly lénynek is lennie, mely egész külső megjelenését tekintve az emberhez igen hasonló és e tekintetben a legmagasabb fokot éri el, melyet valaha ész nélkül lény elérni képes.“ (Wieser 69. lap.)

Ha csupán fokozati különbség volna az ember és majom közt, akkor a majomnak értelmi tehetségeire nézve is az emberhez legközelebb kellene állani, meg kellene közelíteni belsővel úgy, mint azt a külsőnél látjuk. De nem így áll a dolog. A majmot felfogási tehetségre, okosságra megelőzi az elefánt, kutya: tanulékonyaságra a papagály, kutya: hűségre nézve kiválóan a kutya. „A majom — így szól Buffon — rendkívüli mértékben kevéssé tanulékony s a lehető legnehezebben vesz föl szokásokat, melyekre bírni akarjuk: érzéketlen a kedvezések iránt; nem engedelmeskedik; csak a börtönetestől félelemből; lehet tartani fogságban, de soha sem lesz házi állattá; féket nem tűrő természetű, mely leginkább rögtön, elsietett, hirtelen ténykedésben nyilatkozik s szomorú, folytonosan ellenkező természetű, s fenyegető magatartását soha sem lehet megszelídíteni és ezen a majomnál feltalálható tanulékonyági hiány távolítja el a majmot az embertől inkább, mint sok más állatot. Mert a tanulékonyaság mindig tételez fel bizonyos anológiát a két lény közt, a melyek egyike tanít, a másika tanul. A különbség abban van, hogy a tanító félben cselekvőleg a tanuló félben szenvedőleg viselik magukat a tehetségek. A majomnak immár e szenvedőleges tanulási tehetsége az ember ugyanazon cselekvő tehetségehez viszonyítva sokkal kisebb, mint akár az eb, akár az elefánté, melyekkel elégséges jól és szeretettel bánni, hogy szelid érzelmeket keltsünk bennük, sőt hogy hű ragaszkodásra, engedelmességre szolgálatkésztségre s hasonlókra bírjuk.“

A belső és külső tulajdonoknak ily felosztását a természet egyes állatai közt felette fontosnak tartom. Az ember mindazt egyedül magában nemcsak egyesíti, hanem sokban tulszárnyalja minthogy olyanok is észlelhetők benne, miket az egész állatvilágban hiában keresünk.

Abból, hogy a majom az emberi mozgásokat könnyen utánozza, értelmes megfontolásra nehezen lehet következtetni; ha teste, főképp keze, lába hasonló az emberéhez akkor az ezekkel végrehajtott mozgásoknak is hasonlítani kell. E pontot Buffon oly szépen fejt ki, hogy újból őt szöveltem meg: „Azt mondják, hasonlít hozzák külsőleg és belsőleg; tehát kell, hogy nemcsak utánzási tehetséggel bírjon, hanem képes legyen mindarra, mire az ember. Pedig nemcsak a második nem igaz, de még hogy utánzási tehetséggel bír sem igaz. Lássuk e pontot közelebbről. Mindenek előtt itt azt kell tudnunk, vajon az mit a majomnál utánzásnak neveznek, szabad ténykedés-e vagy kényszerített; azért utánoz-e a majom, mert akarja, vagy mivel képes utánozni a nélkül, hogy akarná? Főlhivom tanúságra mindazokat, kik ez állatot elfogultság nélkül figyelemmel kísérték s meg vagyok

győződve, azt fogják mondani velem, hogy abban mit az emberek a majomnál utánzásnak neveznek, nincs semmi szabad, semmi akarat szerinti. A majomnak karjai és kezei lévén, mint nekünk, használja azokat, mint mi, a nélkül, hogy ránk gondolna; a tagok és szervek hasonlósága szükségkép a mozdulatok hasonlóságát vonja maga után, sőt néha a mozdulatok egy másutáni sorát melyek a miénkhez hasonlítanak: szervezve lévén, mint az ember, a majom nem mozdulhat másképp mint az ember; de valamihez hasonlóan mozdulni, magát viselni nem annyit lesz, mint e valamit utánozni. Alkossunk két ingát, két hasonló gépet s fektessük beléjük ugyanazon erőt, s azok hasonlóan egymáshoz fognak mozogni, de azért nem lehetne mondani, hogy a két inga, a két gép utánozza egymást. Ugyanígy van a dolog a majomnál, ha az ember testéhez viszonyítjuk: ez két gép ugyanazon módon alkotva, szervezve, természeti szükség által hajtvá, tehát ugyanazon módon kell mozogniok, de azért az ugyanazon módon mozgást nem lehet utánzásnak mondanunk, a hasonlóság még nem utánzás, az egyik az anyagban fekszik, a másik csak szellem által lehetséges. Az utánzás feltételezi az utánzási szándékot, a majom nem képes e szándéokra, mert ez ismét gondolatokat tételez fel, s azért az ember képes, ha akarja a majmot utánozni, a majom nem képes még akarni sem, utánozni az embert.

A majom tehát állat, s daczára az emberhez hasonlóságának nemcsak nem második az ember után, de még csak nem is első az állatok rendjében, mert azon tulajdonokban, melyek az állatországot legközelebb hozzák az emberhez, legyen szabad azokat szellemeknek neveznünk, meghaladja a majmot az eb, a hód, az elefánt. Pusztán az emberhez testi hasonlóságra van alapítva azon előítélet, hogy a majomnak oly nagymérvű szellemi tehetségei vannak.“

Ezzel úgy gondolom elég is van mondva e pontról.

Összegezve a mondottakat kiténik, hogy az ember nem csupán fokozatilag, mennyiségileg különbözik az állattól, még a hozzá legközelebb állónak tartott majmot sem véve ki, hanem főképp lényegileg, azaz minőségileg. Ezen lényeges tulajdonság az embernél észrevehető szellemi ténykedésekben nyilvánul, melynek végoka a léleknek nevezett erő: továbbá a lélek ténykedései nem érzékiek hanem érzékfeletti, s így ő maga is nem anyagi, hanem érzékfeletti szellemi lény. Jelen értekezésemet IX Pius b. e. pápánk szavaival zárom be, melyeket James Constantinhöz intézet brévéjében monda: „A kevélység miután elvetette a teremtetts kikiállította az embert függetlennek, önmaga urának, királyának, papjának és Istenének, most esztelenségei útján az embert az oktan állatok sőt a buta anyag színvonalára süllyeszti, bebizonyítva így az is

ez ni mondást: A hol a kevélység, ott les a szegényen. " Mert — mondja Szentimrey — mindententia, mely nem a levő dolgokból és tüneményekből vonle elméletet, hanem egy önkénytesen s talán érdekből felállított elméletbe akarja erőszakolni a dolgokat és tüneményeket, lejárja magát."

A tudomány olyan, mint a királyvíz: a mikép ez az aranyat kivéve minden más fémét felold, ugy az is csak az igazságot hagyja sértetlenül, a többi kérelhetlen kritikájának pörölye alatt összezuzódik és feloszlik.

Jézus szent gyermeksége művéről.

II.

(Vége.)

A társulat szervezetét az évkönyv I-ső füzetekép írja le:

"A társulat tagjává lehet minden megkeresztelt gyermek s minden felnőtt katolikus hívő.

A társulat tagja tartozik naponkint egyszer az angyali Üdvözetet elimádkozni, azon kis hozzáadás-sal: „Boldogságos Szüz Mária és szent József, könyörögjetekek érettünk s a szegény pogány gyermekekért!“ E kötelezettségnek ugy is eleget tehetünk, ha reggeli vagy estéli imánál imádkozni szokott angyali üdvözetet a társulat intentiójára, a fentemlített rövid imácskával felajánljuk. A kis gyermekek helyett akárki végezheti ezen imát.

A társulat céljára havonkint 2 o. é. krajczárt fizetnek a tagok, mely őszszeg azonban évenkint vagy félévenkint előlegesen is kifizethető. Azon szegények, kik ezen illetéket nem fizethetik, annyit adakoznak, mennyi tőlök telik. Ha pedig semmit sem fizethetnek akkor is lehetnek a társulat tagjai, csak végezzék el a már ismeretes társulati imát.

A társulatnak van egy központi tanácsa, mely a begyült pénz feosztásával is meg van bizva. E tanács 24 tagból áll. kik között 12 egyházi, 12 világi férfiú van. E tanács három bizottságra oszlik és pedig 1. a számoló bizottságra, 2. az osztó bizottságra, 3. az évkönyvek kiadását eszközölő bizottságra.

A központi tanács működését illetőleg tudvalevő azon örvendetes tapasztalat, hogy az addig elé harmincz éven felül, a társulat minden tagjának s a hitértitőknek általános megelégedésével találkozott.

A társulat igazgatóságok által vezetetik, melyek tartományi s egyházmegyei igazgatóságokra oszolnak; és pedig ugy, hogy egy ország vagy tartomány tagjai, egyes egyházmegyéikhez képest egyházmegyei igazgatóságok alatt állanak, az egyházmegyei igazgatóságok pedig a tartományi igazgatósággal, mint közös központtal közlekednek.

Az egyházmegyei igazgatóság községi igazgatóságokból áll, mely utóbbiak alatt a társulat községi fiókegyletei értendők, melyek egyes katolikus községek társulati tagjaiból állanak. A községi igazgatóságoknak elnökei vagy igazgatói a helybeli lelkészek.

Mihelyt a lelkész községe körében 12 részvevő tagot nyert a társulat részére, a községi igazgatóság életbe lépettnek tekintendő.

A községi igazgatónak ezután részint a megnyert tagok, részint saját befolyása segélyével, nevezetesen lelkesítő beszédek által oda kell hatni, hogy megismertesse a szent gyermekség célját, minél több tagot szerezzen a társulatnak. A tagok a társulattól egy képet, egy érmet s a szent gyermekség litániáját kapják, ha a társulati illetékek egy harmadrészét u. m. 8 krt kifizették.

Azon plébániai községekben, hol a társulat legalább 144 tagot számít, évenkint legalább két szt. mise ajánlatik fel; és pedig a december 25. febr. 2 ig terjedő időköznek valamely napján a társulat élő tagjaiért; husvét utáni II. vasárnapról fogva május végeig terjedő időszakban pedig a másodig szt. mise a társulatnak megholt tagjaiért, nevezetesen annak alapítójáért, Forbin Janson Károly püspökért. "

Ezután következnek a többi lelki előnyök, a melyekkel az igazgató urak az évkönyvből valamint a fentemlített „Handbüchlein“ ből bővebben megismerkedhetnek.

III.

A szt. gyermekség művének előmozdítása és terjesztésénél segédeszközökül szolgálnak;

- 1.) Kézikönyv az igazgatók számára.
- 2.) A gyermekek hitküldetése című füzet. Ismeretése az egyletnek.
- 3.) Szép felvételi színes képek.
- 4.) Megszentelt érmekek.
- 5.) Litánia Jézus az isteni kisdedhez.
- 6.) A 12 gyermekség énekei.
- 7.) Évkönyvek, és pedig 12 tag számára 1 füzet.
- 8.) Beiratkozási lapok.

Ezen cikkek nem árulhatnak, hanem ingyen küldetnek. Kaphatók pedig a salzburgi főigazgatóság megbizottjainál. Erdélyben alólírott nál.

Jelenleg az iskolai év már csaknem mindenütt kezdetét vette. Fölkérem tehát a főt. lelkész és hitelemző urakat, hogy a kiknek szándékuk e szép egyletet iskoláikba jövő évre behozni, sziveskedjenek eleve ebbeli szándékukat velem egy levelezési lapon közölni, s egyuttal megírni: vajjon körülbelöl hány tagra számit-hatni, miszerint tájékozhasam magam a társulati raktárra nézve. A raktár német szövegű cikkekkel is rendelkezik.

Végül még azt jegyzem meg, hogy a begyült összeg a főt. püspöki irodához tétetik át azon kéréssel, hogy a salzburgi főigazgatósághoz küldessék és pedig azért, mivel a társulat által ingyen nyujtott cikkek is onnét erednek.

Boicza 1880. Okt. 1.

Steiniczer Ede,

lelkész, a szent gyermekség társulat megbizottja Erdélyben.

TÁRCZA.

A hűtelen sáfár-hoz.

Oh te a ki lelked, ajkad
Istenednek eljegyezted,
Most pediglen megtagadtad,
Más jegyesre kapra kedvet...
Jól vigyázz — nagy a merénylet,
Ott fölül „tréfát“ nem értnek!

Első elhatározásod
Józan észnek volt-e tette,
Hogy — mit akkoron tanácsolt,
Most galádul megveted te?
Jól vigyázz — megcsal reményed,
Ott fölül „tréfát“ nem értnek!

Koponyád, mint őszszel a fa,
Melyet a szél tépni kezdett,
Szálait már hullongatja,
Most kell-e r ó z s á t keresned?
Jól vigyázz — tuskéje sérthet,
Ott fölül „tréfát“ nem értnek!

Hitszegésed, szöszegésed,
A pokolnak e ragálya,
Oly parányi, semmi néked,
Hogy füled se moczczan rája?
Jól vigyázz — hazudni vétek,
Ott fölül „tréfát“ nem értnek!

Hát üres szó már a jellem
S becsületre mit se tartasz?
Hol van írva a kebeiben,
A mi erre fölhatalmaz?
Jól vigyázz — vak a vezéred,
Ott fölül „tréfát“ nem értnek!

Hát a botrány, oh a botrány,
Mely veszélyez annyi lelket,
Még eszedbe sem jutott tán?
S a m a l o m k ö v e t feledted?*)
Jól vigyázz — merülsz, nem érzed?
Ott fölül „tréfát“ nem értnek!

„Doktor“ vagy s e czimre büszke,
Bölcs fejed magasra tartod,
Épen úgy tűnsz fel szemünkbe,
Mint a bokrétás parasztok.
Jól vigyázz — jaj a kevélynek,
Ott fölül „tréfát“ nem értnek!

Mámorában elcsitítva
Alszik tán a lelk'ismeret?
Majd az ég fölháborítja
S rémitő valóra ébred.
Jól vigyázz — veszély a véged,
Ott fölül „tréfát“ nem értnek!

Majd ha kezd sülyedni sajkád
S a halált közelgni látod,
S lelkedet kígyói marják:
Hol leled vigasztalásod?
Jól vigyázz — kiált a lélek,
Vár a rémitő ítélet.
Ott fölül „tréfát“ nem értnek!

Bálint Gyula.

Kisebb közlemények.

— **A kepe ügyében.** Az erdélyegyházmegyei „Értesítő“ 1876. nov. 15-ki 21. számában, a nem hivatalos részben, 166. lapon kezdődőleg közölve volt a „Mitrovszky féle, 1804. febr. 20-án Nagy-Szebenben kiadott „Kepekivetést szabályozó rendelvény.“ — Érintett szabályokat, mondott lapocskában, a következő sorok előzik meg: „A székelyföldi lelkészek jövedelmi forrását képező kepe, újabb időkben élénken foglalkoztatja mind a lelkészek, mind a hívők, mind pedig magának az egyházmegyei kormányának figyelmét.“

Hogy a kepeügy a lelkészek figyelmét foglalkoztatja, s a hívőket sem hagyja érintetlenül: látom, hallok, tudom tapasztalásból, de foglalkoztatja ez Csikmegye tkts. közigazgatási bizottságát; nem hagyja érintetlenül Csik-Szt.-Mártonjárás szolgabiráját tek. Becze József urat sem.

Tanuskodik ezekről mind a közigazgatási bizottság intézkedése folytán kiadott megyei kir. tanfelügyelői átirat, mind a t. szolgabirói hivatal által a körjegyzőségekhez intézett erélyes rendelkezés, melyeknek szövegét ide iktatjuk, a mint következik:

I. Sz. 540—1880. Van szerencsém hivatalos tisztelettel értesíteni czimedet . . . , miszerint a megye közigazgatási bizottsága f. hó 12-én tartott gyűlésében 324. jegyzőkönyvi szám alatt hozott és 562 szám alatt illető szolgabirákhoz foganatosítás végett kiadott határozatában szoroson rendelkezett az iránt:

1) hogy a hitközségi tanítók kepe járandóságainak rendes időben leendő pontos beszolgáltatása érdekében úgy a kévés valamint a szemes és fakepe megvitelére az illető hitközségi előjárókkal egyetértőleg a községi előjárók által bizonyos határnapok tüzessenek ki s azok alatt az illető kepézók tartozásaik bevitelére szorítottasanak.

2.) Továbbá rendelkezés tétellett az iránt is, hogy a hitközségi iskolák évenkénti fenntartására szükséges összegekről az érdekelt községek előjáróságai, melyek mint patronusok azon iskolákat fenntartják, illető iskolászekektől indokolt költségvetést kérjenek be, s azt a képviseleti gyűlésben helyesbítettven, a szükséghez képest megállapítandó segély összeget a község rendes évi költségvetésébe vegyék fel, s maga idejében az iskola pénztárába fizessék át.

Ezen beható rendelkezések a czimed . . . hatáskörében levő hitközségi iskolák fenntartása körül tapasztalt hiányok és mulasztások megszüntetése céljára

*) Mola asinaria. Szt. Máté XVIII. 6.

ból tétetvén, alkalimam van hivatalos tisztelettel fölkörni, miszerint saját hatáskörében is a hitközségi és iskolai hatóságokat megfelelő eljárásra és intézkedésre felhívni sziveskedjék.

Fogadja czímed . . . hivatalos tiszteletem nyilváníását.

Csik Szeredában, 1880 ik évi július 27 én.

É l t e s E l e k, m. p.
kir tanfelügyelő.

II. Sz. 2770—1880. A tekintetes körjegyző urnak! Hivatkozással az innen 1874. 75. 76. 77. 78 és 79 ik években 2285. 2171, 2181, 2843, 2182 és 2000. sz. a. kiadott rendeletekre, újra és ismételten megrendelem a körjegyző urnak, hogy körközségeiben a képviselő tisztelettel a kepe rectificatiót 8 nap alatt a legnagyobb igazság és lelkiismerettel vitesse keresztül: azt a népnek hirdesse ki és adja tudtára: hogy a ki megterhelve erzi magát a rectificatió által az ellen 8 nap alatt ide felfolyamodhatik; a felfolyamodvány mellé kell a) birtokivi kivonat, b) előjárásági bizonyítvány az idei termés mennyiségéről.

A kepe beszédésére a plébános urakkal közösen határozzanak 3 napot és azt a népnek hirdessék ki; a kepe szedő napokra két előjárásági tag rendelendő ki a kepezedés helyére, kiknek kötelességek a kepe minősége fölött bíraskodni.

A meghatározott 3 nap alatt a kepe ugy hajtandó be, hogy panasz esetén a végrehajtást nem a hátrálékosra, hanem a hanyag előjáróra fogom elrendelni.

A kepelisták 3 példányban irandók, annak I ső példánya ide küldendő be, a II-ad példány a plébános urnak és a III-ad példány azon két előjárásági tagnak adandó ut, kik a kepezedésnél működnek.

A kepe rectificatió nál az igazság és méltányosság mellett, még az 1804-ben kiadott kepező utasítás is szem előtt tartandó.

Egy szóval a rectificálást ugy vitesse keresztül, hogy az ellen sem a plébános urak, sem a kepező nép részéről ne tétessék kifogás lehetőleg, mert minden kifogás vagy folyamodás, jöjjön az bár honnan, az eljárást fogja gyanúsítani. Csik Szt. Márton, 1880. augusztus hó 5 én. B e c z e J ó z s e f, m. p. szolgabíró.

Járás kelésem alatt, illető érdeklött egyének számból sok szép előismerő nyilatkozatot hallottam elhangzani, mind a t. közigazgatási bizottságnak, mind a t. szolgabíró urnak eme gondos és erélyes rendelkezése kért, hozzá adva: vajha ne maradjanak ama rendeletek: holt betű.

Közlő: *Turista.*

— Vallásügyministeri rendelet az anyakönyvekről. Vallás és közokt. m. kir. ministeri 1880. évi augusztus hó 16 án 22995. sz. a. kelt, valamennyi szab. kir. és törv. hat. joggal felruházott város, nemkülönbén valamennyi megye közönségéhez menesztett rendelet:

„Tapasztaltatván, hogy a lelkészek az anyakönyvek vezetésénél a szükséges adatok hiányában kélő pontossággal nem járhatnak el, és így néha ingadozó jelzőket, u. m. „állítólag törvényest” kénytelenek hasz-

nálni, a minek folytán később az anyakönyvek kiigazításának szüksége áll be; ne hogy tehát ily kiigazítások gyakran ismétlődjenek, és egyáltalában a kötes eseteknek eleje vétessék, azennel a következőket elrendelendőnek találtam:

1) Az anyakönyvek vezetésével megbízott közegek szigoruan kötelezettek a kereszteltek bejegyzésénél azok törvényes vagy törvénytelen születésükre nézve biztos tudomást szerezni, különösen az előttük ismeretlen szülők gyermekeinél amazok házassági bizonyítványát bekövetelni.

2) A szülésznek mulasztatlanul tartoznak minden keresztelés alkalmával a törvényes ágyból szülöttek szülőinek házassági levelét magukkal hozni s az anyakönyvvezetőnek bemutatni, illetőleg a szülőket, hogy ezt tegyék, figyelemztetni.

Ennek előrebocsátása után felhívom a czímet, vagy a szülésznek fennebbi kötelességük pontos teljesítésére s az alattas helyhatóságokkal arra, miszerint az anyakönyvekbe való bejegyzések czéljából kiállítandó bármely iratok, tanúsítványok, jegyzőkönyvek, s. a. t. felvételénél lelkiismeretes pontossággal és csak teljesen megbízható adatok alapján járjanak el, — kélsően utasítsa s a rendeletnek pontos teljesítésére szigoruan ügyeljen fel: — egyszersmind azonban az e tételni összeütközéseknek jövőben való elmellősése végett figyelemztetem a czímet, hogy mindazon felmerülő esetekben, melyekben az anyakönyvek kiigazításának vagy azok kezelésére vonatkozó bármely más intézkedés tételének szüksége állandó, ez iránt az anyakönyvvezető közegek egyházmegyei hatóságához forduljon közvetlenül, és amennyiben ezen megkeresése kélsően figyelembe nem vétetnék, a további intézkedés megtétele végett ide tegyen jelentést: oly esetekben pedig, melyek az 1879. évi 40. t. cz. értelmében kihágást képeznek, azon törvényrendelményéhez alkalmazkodjék.

Végül megjegyzem, hogy a jelen körrendelet valamennyi róm. és gör. kath. egyházmegyei főhatósággal azzal közöltem, miszerint az anyakönyvek vezetésével megbízott alattas közegeiknek az ezen körrendelet 1-ső pontjában foglaltak pontos teljesítését szoros kötelességükké tegyék.

— Pénzügyministeri rendelet a hivatalból kiállítandó kivonatok bélyegére nézve 53386 sz. — A m. kir. belügyminister urral egyetértőleg kijelentetik, hogy az illetőségi, rendőri s egyéb közigazgatási ügyek tárgyalásánál hivatalból szükségelt, s az alispán, polgármester vagy szolgabíró részéről az anyakönyveket vezető lelkészekhez intézett hivatalos megkeresés utján beszerzendő anyakönyvi kivonatok — az illetékszabás 79. tételének 6. pontja értelmében — bélyegmentesen állíthatók ki. Multhatatlanul megkívánatik azonban, hogy a kiállítás czélja, a hivatalos megkeresés számának idézése mellett, az anyakönyvi kivonaton feljegyeztessék, másrészt az is önkényt éretiki, hogy a hivatalos használatra kiállított kérdéses okira-

tok a megkereső hatóság iratai között megőrizendők, s a feleknek semmi szín alatt ki nem szolgáltatathatók.
Budapest, 1880. évi augusztus 17.

Madarassy s. k.

Fölszólítás a földrengésre vonatkozó adatok beküldésére. A tegnap éjjel és reggel — az eddigi tudósítások szerint — csaknem egész Erdélyben észlelt földrengés oly jelentékeny egy természeti tűnemény, mely az összes arra vonatkozó észleleri adatoknak beható tudományos vizsgálatát megérdemli és megkívánja, hogy ennek alapján annak mibenlétét és a mi földolog, valószínű okát is földeríteni lehessen. Alólírott ilyen tudományos vizsgálatra illetékesnek hívén magát, bátorodik ennél fogva fölszólítani minden művelt egyént a ki ezen nevezetes természeti tűneményt maga észlelte vagy arról megbízható értesüléseket vehet, de különösen a távirtdák és a vasuti állomások t. hivatalnokait, kiknek alkalmuk van az időt illetőleg pontos észleleteket tenni, hogy szíveskedjenek a tudomány érdekében az alább pontonként fölteendő kérdésekre válaszolva, a földrengéssel kapcsolatban észrevett minden adatot összeírni és tisztelettel alólírott tudományos vizsgálat végett minél előbb beküldeni. Az adatok a tudósító nevének és állásának aláírásával kéretnek be, hogy azokat annak idején teljesen közölni lehessen.

A kérdések, melyekre szíves választ kér alólírott a következők:

1. Mely helységben, s annak melyik részében a hazában érezték a földrengést?
 2. Mely napon és mily időtájban volt érezhető a földrengés? (N. B. Az idő, ha csak lehet, másodpercznyi pontosságig kívánatos, a helyi idő pedig a legközelebbi vasuti vagy távirtda-állomáson a pesti időre átszámítandó a vasuti és távirtdai hivatalnokok különösen könnyen így közelíthetik az időt.)
 3. Műllázmó rengés vagy lökések — vagy mind a kettő: voltak e érezhetők.
 4. A hullámsások vagy lökések mily irányban haladtak, vagyis mely irányból voltak érezhetők? Az irányok az égtájak szerint pontosan csak iránytű segítségével mérhetők ugyan, de lehetőleg közelítő adatokat is föl lehet használnunk.
 5. A lökések száma mennyi volt, mennyi ideig tartott egyik vagy a másik?
 6. Az egész földrengés meddig tartott?
 7. A földrengést kísérte-e valami hangtűnemény, u. m. zörgés, dörgés, suhogás, zugás, dobogás vagy bármihez hasonlítható hangok?
- A rengés következtében inogtak-e vagy estek-e különböző tárgyak, névszerint milyenek és honnan, mely irányba estek vagy inogtak? Repedések támadtak-e az épületek falaiban, mily irányban, mennek ezen falak és mely irányban a támadt repedések azokban? Ingás órák megállottak-e s mely időben? (Átszámítandó — ha lehet — bpesti időre). Ezen órák mily iránynyal bíró falakon csüngtek? A falakról képményekről, tornyokról lehullott vakolat mily irányban repült le a magasból és mily messze a faltól, kémény

től vagy toronytól? A földben támadtak-e repedések valahol s mily irányba haladtak azok? Nyitva maradtak-e vagy azonnal bezáródtak! A folyó és álló vizekre észleltetett-e valami hatása a földrengésnek, a források és kutak vize nem apadtott vagy áradt-e vagy egészen kiszáradt-e, vagy hőmérséke nem változott-e nem zavarodott-e meg?

9. Az állatokra minő hatása volt a földrengésnek: nem volt-e észlelhető bizonyos nyugtalanság azokon annak előtte és alatta?

10. Milyen volt az idő a földrengést megelőzőleg, az alatt és után: esős, borult, tiszta, szeles-e? Mekkora volt a hőmérsék és légnyomás a földrengés tájában?

Ezek volnának azok a kérdések, a melyekre szíves választ kérek, s reményelem, hogy a hazai tudomány érdekében minden művelt egyén meg fogja tenni a tőle kötelhető, hogy ily módon ezen nagyobb szerűnek látszó földrengésnek minél teljesebb képét összeállíthassuk.

Hazafiai tisztelettel

Kolozsvár, 1880. októb. 4 én

Dr. Koch Antal.

az egyetemen az ásvány- és földtan ny. r. tanára.

Irodalom.

— Fm. Simor János Bibornok Herceg-Primás ur ő Eminentijának a hazai műemlékek körül szerzett érdemeit újabb fényes siker szaporítja. A nagyáldozatokkal s költségekkel rendezett kiadása az esztergomi székes főegyház kincstára műtörténelmi leírásának, képekkel, september 20-én hagyta el a sajtót. E kiválóan sikerült diszmű nagy folio alakban, a legnevesebb mesterek rajzai után készült metszetekkel, initialék, címerek, disztvények mind renaissance izlésben, méltón a nagybecsű magyar és német nyelven megjelent szöveghez, dicséri tudós mesterét ft. Dr. D a n k ó József praelatus ur ő méltóságát. Az első példány Bibornok Herceg Primás ur ő Eminentijának ugyan csak mult september hó 20 én lett bemutatva.

— Előjegyzésre való felhívás. A kalocsai bibornok érsek ur ő Eminentija közelebb kiadta egy kötetben mindazon rendeteket, határozatokat, tanácskozmányi döntvényeket, melyek 1867. június 4-ke, tehát azon idő óta, midőn ő Eminentija a kalocsai érseki széket elfoglalta — egész 1879 ig bezárólag az egyházmegyei körlevelekben megjelentek. A gyűjtemény teljes czime a következő: „Statuta ab Eminentissimo et Reverendissimo Domino Ecclesiarum Colocensis et Bacsensis Archi-Episcopo Ludovico S. R. E. Cardinale Haynald, pro Archidioecesi sua a die 4 a Junii 1867. usque finem anni 1879. tum e conferentiis dioecesanis, tum peculiaribus occasionibus sparsim edita, nunc vero pro faciliore cleri curati usu in unum collecta.“ Magában foglalja e gyűjtemény minden ek-

előtt azon gyönyörű latinsággal irt beszédet, melyet ő Eminentiája mindjárt érseki székhéne el foglaltatása alkalmával megyei papságához intézett; továbbá azon négy megyei tanácskozmány döntvényeit, melyek különböző időben tartatván, majd az 1868-iki, az egyházat oly közelről érdeklő országgyűlési 38-ik, 48-ik és 53-ik törvényezikkek, majd az 1869-ik és 1870-ik években tartott vaticani zsinat, vagy a későbbi országos és megyei viszonyok folytán felmerült, néha nagyon is fontos kérdések fejtegetésével és megoldásával foglalkoztak; magában foglalja végül mindazon rendelkezéseket, melyeket a főpásztor az egyházmegyei kormányzat, a lelkipásztorkodásban kifejtendő buzgalom, a papság élete, a szent mise, szentségek, egyházi szertartások, böjt és önmegtartóztatás, a házasság, temetés és a holtak kiáztatása, az anyakönyvek s azok kivonatai, az iskolák és tanítók, a katonák, a papság anyagi viszonyai, az egyházi javak kezelése, a társulatok s egyéb ájtatos dolgok stb. stb. tárgyában különböző időkben, a szükséghez képest főmegyei papságához kibocsátott.

Függetlenül hozzászólattak még az öt évről szóló felhatalmozmányok (facultates quinquennales pro foro interno et externo) és a tartalomjegyzék. Kiténik ebből, hogy a gyűjtemény korántsem bír kizárólag, specialis jelleggel, hanem, hogy oly dolgokat is tartalmaz, melyek az egész ország papságát közelről érdeklik. A mit ő különben azon körülmény is bizonyít, hogy megjelenése után csakhamar több megyéből kapunk megrendeléseket: bár azoknak — fájdalom! elegendet nem tehetünk, mivel a művet első sorban Kalocsamegye papsága számára készítettven ő Eminentiája, csak annyi példányban nyomattatta, a mennyire éppen jelenleg szüksége volt. Hanem az imént érintett két körülmény arra bírta alulírottakat, hogy a kalocsai bibornok-érsek ur ő Eminentiája kegyes engedélyét kérik ki a mű új kiadására, melyet saját költségükön eszközölni készek, ha a hazai papságból annyian előjegyeztetnék magukat, hogy a nyomdai költségek fedezésére kilátásuk lehet. A mű nagy nyolczadrét alakban jelennék meg s legalább 20—24 ivre terjedne. Előjegyzési ár borítékba tűzve 2 forint oszt. ért., mely a mű megküldése alkalmával utánvét útján szedtetné be. Tisztelettel kérjük a hazai ft. papságot, hogy november hó végéig a megrendelést megtenni sziveskedjenek. Kelt Kalocsán, 1880. szept. hó 8-án.

Malatin és Holmeyer
érseki nyomdászok.

A napi események köréből.

— Nyilvános hála és köszönet. Kegyes főpásztorunk Dr. Fogarasy Mihály püspök ur ő nagymél-

tósága, f. évi aug. 5-ről 2302. sz. a. kelt kegyes iratale kíséretében, méltóztatott a szárhegyi Kegyetek számára saját pénztárából 100, és a megyei damificáltak alapjából 24 frt 20 kr. könyöradamányt nyújtani. Midőn szerencsétlen hűveim nevében ő nagyméltóságának e kegyes adományáért hálás köszönetet mondok: buzgón kérjük a kegyelem Istenét, hogy püspök-atyánk megrongált egészségét rielőbb helyre állítani és a jöttékben gazdag, drága életét megyénk boldogítására és a szerencsétlenek vigasztalására, hosszúra nyújtani kegyeskedjék. Győ-Szárhegy, 1880-ik év szept. 27-én. Both Ferencz, s. k. plébános.

— Halálozás. Barabás Mihály h. karácsonfalvi lelkész okt. 7-én az Urban elhunyt.

— Földrengés. Gy.-Fehérvárt f. év október 3-án reggeli 6³/₄ órakor lökéses földrengés történt. Az erősebb épületek ablakai nagy rázkodást szenvedtek s a butorok megmozdultak, a gyengébb alkatu épületek falairól a képek is lehullottak. A rengés dényugotról észak-keletfelé húzódott s 15—20 másodpercig tartott. A földrengést ugyanezen időben Erdély több részén észlelték s némely helyeken oly hevesen lépett föl, hogy a kémények is ledőltek.

— Ft. Bubics Zsigmond nagyváradai kanonok ur ő nagysága egyike legjelesebb festőimnek. Különben a künföld jól ismeri, mert a bécsi világkiállításon nem csekély feltűnést okozott ritka technikával s költői finomsággal és bájjal festett szingazdag virágképe. — Alig van valaki, ki e téren Bubics Zs. kanonok urral versenyezni képes volna.

— Kinevezések. Steinitz Erőde neszébeni segédlelkész Boiczara lelkesnek, Temesváry János püspöki irodai iktató Neszébenbe segédlelkésznek, Pandur Marton Oriátra lelkesnek nevezettek ki. Továbbá az egyházmegyei számvevőszékhez számvevőgálo unokoknak kinevezettek: Rancz János és Szabó István gym. tanárok, Sánta János m. gen. lelkész.

— Az irodalmi társulat pénztárába tagdíjakat fizettek: a) pártolási 5 frtot 1880-ra Lestyán József Sz. Udvarhely, 1881-re Mőher Ede Brassó; b) rendes tagok 2 frtot 1880-ra Opra Lajos Karácsonfalva, Soó Guspar Gy.-Fehérvár, Dr. Lurich Agost Budapest, Kőnczei Sándor Gy.-Fehérvár, Szantó Győző Egrestő, Király János Koröspatak, 1881-re Kanabe Endre Sepsi Sz. Ivány. Továbbá 1880-ra bezárólag rendes tagok díjajkat hátralékaikkal ki egyenlítették. Tamás Marton Cs.-sz. Lélek 5 frt, Veress István Bálványosvárálja 2 frt 50 kr, pártolási hátralékaikat 1880-ig bezárólag kifizették: Adorján Imre Cs.-Somlyó 2 frt 50 kr, Puskás Alajos Bordos 11 frt 50 kr, Bálint Endre M. llye 6 frt 25 kr, Olle Elek Gyimes-Lokk 1 frt.

Kiadja: Az erdélyi rom. k. th. irodalmi társulat. Szerkesztőbizottság. Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA. Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, CSISZÉR JÁNOS, Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Nyomatott a püsp. lyc gyorsajtóján Gyulafehérvárt. (Klüger B.-nál.)